

OBITELJ ERHATIĆ – KRIŽEVAČKI GRADITELJI ORGULJA

Marko ĐURAKIĆ

Škola za klasični balet
Nine Vavre 23, 48 260 Križevci
marko.durakic@gmail.com

Cilj ovog rada je prikazati razvojni put i djelovanje četiriju generacija križevačkih orguljara iz obitelji Erhatic te tehničke i umjetničke karakteristike instrumenata (orgulja) proizašlih iz njihove gradionice. Riječ je o utvrđenim podacima koji su nastali kao rezultat terenskog i arhivskog istraživanja, provedenog u razdoblju od 2012. do 2020. godine, koji se ovdje prvi put objavljuju.

KLJUČNE RIJEČI: *Erhatic, Križevci, orgulje, Carevdar, Gušće, Preseka.*

Uvod

Tijekom druge polovice 19. stoljeća s područja Austro-Ugarske Monarhije u Hrvatsku dolaze mnogi orguljari koji otvaraju manje ili veće gradionice na području pretežito sjevernog dijela Hrvatske. Te gradionice djelovale su uglavnom u Varaždinu i Zagrebu, dok se orguljari u manjim mjestima javljaju sporadično te gotovo da ih nema.¹ Izuzetak čini pojava Vjenceslava Holuba, koji se nastanio u Požezi,² orguljara iz obitelji Erhatic u Križevcima te Dragutina Šalata u Karlovcu. Tema ovog rada je razvoj male orguljarske gradionice proizašle iz provincijalne sredine (Križevaca), koja se početkom 20. stoljeća na području pretežito sjeverne Hrvatske uspjela nametnuti kao jedna od vodećih.

¹ Emin ARMANO, *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*, Zagreb, 2006.

² Emin ARMANO, »Vjenceslav (Vaclav) Holub graditelj orgulja iz Požege«, *Glazbeni život Požege. Zbornik radova sa muzikoloških skupova u Požezi 1998. i 1999.* (ur. Bosiljka PERIĆ-KEMPF), Požega, 2000., str. 7–24.

1. Veza slovenskog i hrvatskog orguljarstva

S obzirom na kontinuiran razvoj orguljarske djelatnosti na području Hrvatske koji možemo pratiti od 17. stoljeća, veze između hrvatskog i slovenskog orguljarstva započinju vrlo rano. Vezu i djelatnost orguljara s područja Slovenije možemo pratiti zahvaljujući podatcima o postavljanju orgulja slovenskih graditelja na području Republike Hrvatske te dolasku »slovenskih« orguljara u Hrvatsku, gdje su otvaranjem gradionica i djelatnošću postali dijelom hrvatske kulture i kulturne baštine. Djelatnosti slovenskih orguljara, prema Ladislavu Šabanu, odvijale su se uglavnom iz triju centara, tj. izvorišta, a to su celjski, ljubljanski i mariborski krug.³

2. Dolazak slovenskih orguljara u (sjevernu) Hrvatsku tijekom druge polovice 19. stoljeća

Tijekom druge polovice 19. stoljeća s područja Slovenije u Hrvatsku dolazi nekoliko orguljara. Ti su orguljari zanat izučili na području Slovenije, a u Hrvatsku dolaze i otvaraju svoje gradionice tijekom i nakon 1860-ih godina. Na područje Varaždina iz Tržiča dolaze Josip Papa stariji i Josip Papa mlađi (najvjerojatnije otac i sin)⁴ te iz Ormoža 1874. godine Josip Erhatic. U Zagreb dolaze Antun Schimenz⁵ te Sebastijan Dobnik.⁶

3. Biografija obitelji Erhatic

Prema usmenom iskazu B. Erhatic ml. (1947. – 2007.) sva dokumentacija o obitelji stradala je tijekom požara koji je zahvatio obiteljsku kuću tijekom 1970-ih godina (točna godina nije poznata). Najstariji član kojeg spominje pok. Branko Erhatic ml. je Ivan (Johann) Erhatic, otac graditelja i začetnika gradionice Josipa. Josip je, prema navodu B. Erhatic ml., rođen 1849. godine u Litmercku pokraj Ormoža,⁷ dok u *Leksikonu jugoslavenske muzike* nalazimo podatak da je rođen 1846. godine.⁸ Orguljarski zanat izučio je u Mariboru kod orguljara Franza Rawkea,⁹ kod kojeg je boravio od 29. lipnja 1871. do 29. lipnja 1874. godine te je položio i majstorski ispit. Nakon toga, iste godine preselio se u okolice Varaždina.¹⁰ Prema navodu Branka Erhatic ml., Josip dolaskom u Varaždin počinje raditi u gradionici Josipa Pettera, dok L. Šaban navodi kako je radio kod Josipa Pape ml.¹¹ Odgo-

³ Ladislav ŠABAN, »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, *Muzikološki zbornik*, Ljubljana, 1979., str. 25–33.

⁴ Ladislav ŠABAN, »Dva Josipa Pape posljednji graditelji orgulja u Varaždinu«, *Godišnjak Gradskog Muzeja Varaždin*, br. 7, Varaždin, 1985., str. 161–175.

⁵ »Šimenc (Schimenz), Antun«, *Leksikon jugoslavenske muzike* (dalje: *LJM*), sv. 2 (gl. ur. Krešimir KOVAČEVIĆ), Zagreb, 1984., str. 404.

⁶ »Dobnik, 1. Sebastijan«, *LJM*, sv. 1 (gl. ur. Krešimir KOVAČEVIĆ), Zagreb, 1984., str. 196.

⁷ Usmeno priopćio praunuk Josipa Erhatic, Branko Erhatic ml. Marku Đurakiću tijekom travnja 2006. godine u Križevcima.

⁸ »Erhatic, 1. Josip«, *LJM*, sv. 1, str. 227.

⁹ Biografski podatci o tom orguljaru nisu navedeni u: Edo ŠKULJ, *Leksikon orgulje in orguljarjev*, Škocjan pri Turjaku, 2013.

¹⁰ Usmeno priopćio B. Erhatic ml. Marku Đurakiću tijekom travnja 2006. godine u Križevcima.

¹¹ L. ŠABAN, »Dva Josipa Pape«, str. 173.

vor na pitanje zašto Josip nakon osamostaljenja vlastitu radionicu nije otvorio u Varaždinu ili okolici nije poznat. Podatci koji ukazuju na brojčano stanje novosagrađenog orguljskog fonda na području Varaždina i okolice od 1870-ih do ranih 1900-ih godina daju nam zaključiti kako za još mladu i neetabriranu (g)radionicu tamo sasvim sigurno ne bi bilo dovoljno posla. Kao važno, postavlja se pitanje kada je i zašto Josip izabrao baš Križevce kao mjesto gdje će otvoriti vlastitu gradionicu. Tijekom pregleda orguljskog pozitiva u kapeli u Gušćerovcu 2012. godine u unutrašnjosti instrumenta pronađen je zapis da ga je 1895. godine ugađao J. Petter.¹² Ukoliko je Erhatic radio s Petterom, kako to navodi i B. Erhatic ml., ne treba isključiti mogućnost da je tom prilikom s njime u Gušćerovcu bio i Josip, koji je možda tada utvrdio da je to mjesto pogodno za otvaranje radionice.

Pouzdamo znamo da Josip s obitelji u Križevce dolazi prije 1900. godine te otvara gradionicu zajedno sa sinom Viktorom. Erhatici sasvim sigurno u Križevcima samostalno djeluju od 1899. godine jer tada nalazimo prve pisane podatke o njihovoj samostalnoj djelatnosti.¹³ Nakon 1912. godine Josip se prestaje baviti orguljarstvom. Tada ima 66 godina, što je za ono doba bila »lijepa starost«. Umro je u Križevcima 23. srpnja 1933. godine.¹⁴

Josipov sin i nasljednik Viktor rođen je 17. listopada 1878. godine u Velikom Bukovcu. Orguljarski zanat počeo je učiti u radionici svoga oca. Usavršavao se tri godine u gradionici E. F. Walckera u Ludwigsburgu (Njemačka), a potom se upoznao i s dostignućima francuske gradionice Cavaille-Coll u Parizu.¹⁵ Viktor je bio nadaren konstruktor te je vrlo brzo proširio i modernizirao očevu radionicu (koju je zapravo i vodio) u čijem je pogonu bilo zaposleno i do petnaest ljudi različitih struka. Viktor se osamostaljuje te preuzima vođenje gradionice 1914. godine nakon povratka iz zatvora u Lepoglavi.¹⁶ Godine 1916. bio je pripadnik 16. pukovnije smještene u Bjelovaru. Iste godine svećenstvo mu je u dvama navratima ishodilo od vojnih vlasti dopust kako bi popravio orgulje u župnim crkvama u Velikoj Pisanici i Svetom Petru Orehovcu.¹⁷ Ženio se dva puta. Druga žena mu je bila Vlasta pl. Mencin.¹⁸ Kao iznimno cijenjen obrtnik obnašao je dužnost potpredsjednika udruge obrtnika. S radom prestaje oko 1954. Umro je u Križevcima 18. studenoga 1960. godine.¹⁹

Viktorov sin Branko st. rođen je u Križevcima 17. lipnja 1910. godine. Zanat je izučio u očevoj radionici, a kasnije se usavršavao u radionici Laukhuff u Njemačkoj.²⁰ Prvi podatci o samostalnoj djelatnosti Branka st. datiraju iz 1933. godine kada je dao ponudu za popravak orgulja u kapeli sv. Franje Ksaverskog u Dropkovcu.²¹ Oženio se 1933. godine Verom

¹² Marko ĐURAKIĆ, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015., str. 125.

¹³ Hrvatska gradiona orgulja Josip Erhatic i sin popravila je 1899. godine orgulje u crkvi Bl. Dj. Marije Žalosne u Križevcima. Vidi: Nadbiskupijski arhiv Zagreb, nadbiskupski duhovni stol, predmetni spis (dalje: NAZ): Župni arhiv (dalje: ŽA) Križevci, knjiga računa kapele Majke Božje Koruske 1884. – 1922.

¹⁴ »Erhatic, 1. Josip«, *LJM*, sv. 1, str. 227.

¹⁵ »Erhatic, 2. Viktor«, *LJM*, sv. 1, str. 227.

¹⁶ Usmeno priopćio unuk Viktora Erhatica, Danko Žnidar Marku Đurakiću 2. rujna 2014. godine u Čakovcu.

¹⁷ NAZ, NDS, predmetni spisi br. 5055/1916. i 344/1917.

¹⁸ Kćer Josipa i Ludmile Mencin, rođene pl. Draženović. Vlastin otac, Josip Mencin je bio jedan od koautora prve hrvatske enciklopedije. Usmeno priopćio D. Žnidar M. Đurakiću 2. rujna 2014. godine u Čakovcu.

¹⁹ »Erhatic, 2. Viktor«, *LJM*, sv. 1, str. 227.

²⁰ Usmeno priopćio B. Erhatic ml. M. Đurakiću tijekom travnja 2006. godine u Križevcima.

²¹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 3486/1933.

Goleš,²² s kojom je imao dva sina. Rano se razišao s ocem te je samostalnu djelatnost razvijao na području Dalmacije. U Križevce se vraća 1943. godine. Nakon toga Branko st. s obitelji na kratko vrijeme odlazi u Zagreb, a već se sredinom 1950-ih vraća u Križevce i radi u obiteljskoj radionici do smrti.²³ Umro je 8. siječnja 1975. u Križevcima.²⁴

Brankov sin, Branko ml. rođen je 8. siječnja 1947. godine u Križevcima. Zanat je izučio uz oca, no nije se aktivno bavio orguljarstvom. Njegov rad svodio se na otklanjanje manjih kvarova na orguljama, a poznate su samo dvije djelatnosti. Umro je 12. ožujka 2007. godine u Zagrebu.²⁵

Prisutnost i djelatnost obitelji Erhatic u hrvatskom orguljarstvu možemo pratiti kroz čak četiri naraštaja. Djelatnost te gradionice prožeta je mnogim turbulentnim razdobljima od svojeg početka pa sve do posljednjih poznatih djelatnosti.

4. »Hrvatska gradiona orgulja Josip Erhatic i Sin, Križevci«

Od samog početka Josip u ime gradionice uvodi i sina Viktora te u prvom razdoblju djelovanja (1899. – 1912.) gradionica djeluje pod imenom »Hrvatska gradiona orgulja Josip Erhatic i Sin, Križevci«.²⁶ Kao što je i ranije navedeno, prvi poznati podatak o samostalnoj djelatnosti Josipa i Viktora datira iz 1899. godine. Vrijeme u kojem Erhatici započinju samostalnu djelatnost u Križevcima za njihovu struku nije bilo povoljno. Spomenimo da je u vremenu od 1890. pa do 1900. godine u Križevcima i bližoj okolici sagrađeno čak šest novih orgulja.²⁷

Sl. 1. Natpis s imenom gradionice orgulja

U prvom razdoblju djelovanja, bez obzira na nepovoljne okolnosti, Erhatici su izgradili deset novih orgulja te su izveli nekoliko popravaka. S obzirom na mjesto djelovanja, ne iznenađuje činjenica što je najviše orgulja sagrađeno upravo za crkve u križevačkoj

²² Verin otac bio je Milko Goleš (Zagreb, 19. 5. 1861. – 4. 3. 1941.), grkokatolički svećenik, prosvjetitelj i duhovnik žumberačkog naroda. »Narodni prosvjetitelji«, *Udruga Žumberački uskoci*, dostupno online URL: <http://uskok-sosice.hr/narodni-prosvjetitelji/>.

²³ Usmeno priopćio B. Erhatic ml. M. Đurakiću tijekom travnja 2006. godine u Križevcima.

²⁴ »Erhatic, 3. Branko«, *LJM*, sv. 1, str. 227.

²⁵ Usmeno priopćio D. Žnidar M. Đurakiću 2. rujna 2014. godine u Čakovcu.

²⁶ Pločica s takvim nazivom evidentirana je na svim orguljama proizašlima iz Erhaticeve gradionice.

²⁷ V. u Povjerenstvo za orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije (dalje: PZOBKB): Izvještaj o pregledu orgulja Bjelovarsko-križevačke biskupije 2012. – 2014.

okolici.²⁸ U vrijeme u kojem Erhatici započinju samostalnu djelatnost tvornička proizvodnja zaživjela je uvelike i u orguljarskoj struci te je to jedan od glavnih razloga zašto manje gradionice sve češće zatvaraju vrata. Uzimajući u obzir tu činjenicu, ne iznenađuje podatak kako u samim počecima djelatnosti, ali i kasnije, Erhatici nisu sami proizvodili sve dijelove za orgulje, već su neke najvjerojatnije naručivali iz češke gradionice Gebrüder Rieger.²⁹ Kraj prvog razdoblja djelovanja vezan je uz početak Prvoga svjetskog rata.

5. »Hrvatska gradiona orgulja i harmonija Viktor Erhatic«

Drugo razdoblje djelovanja Erhaticeve gradionice možemo pratiti od 1914. do 1954. godine a kontinuirano od 1919. godine. Tijekom rata nije zabilježena veća djelatnost. Iz tog su nam razdoblja (od 1914. do 1919. godine) poznati manji popravci koje je Viktor izveo 1916. godine u župnim crkvama u Ivanskoj,³⁰ Svetom Petru Orehovcu³¹ i Velikoj Pisanici.³² S obzirom na činjenicu da Viktor otad djeluje samostalno, mijenja naziv gradionice te se ona naziva »Hrvatska gradiona orgulja i harmonija Viktor Erhatic«.³³ Nakon završetka Prvoga svjetskog rata 1918. godine proizvodnja orgulja se smanjila, stoga se gradionica usmjerila na popravke orgulja te rad s harmonijima.³⁴ Zapis u onodobnom katoličkom tisku svjedoče da je Viktor nakon »pauze« vratio povjerenje i ugled koji je gradionica stekla kvalitetnim radom.³⁵ Gradionica je ubrzo nakon Drugoga svjetskog rata ugašena. Posljednji poznati podatak o Viktorovoj djelatnosti je onaj iz 1954. godine, kada je popravio orgulje u crkvi Sv. Križa u Križevcima.³⁶

6. Djelatnost Branka st. i Branka ml.

Djelatnost koju je razvijao Branko st. najviše je vezana uz harmonije i harmonike. Kod njega bilježimo manji broj popravaka orgulja i to u nešto većem broju prije Drugoga svjetskog rata kada djeluje na području Dalmacije.³⁷ Nakon rata poznati su manji popravci

²⁸ E. ARMANO, *Orgulje*, str. 79, 80–81.

²⁹ Riječ je o metalnim sviralama, sviraoniku i manjim dijelovima. Manje (g)radionice nisu bile u mogućnosti sve dijelove orgulja izraditi same, već su ih naručivale od većih gradionica. Nažalost, arhiva obitelji Erhatic uništena je požarom pa je zaključak o korištenju dijelova češke gradionice Gebrüder Rieger izveden usporedbom dijelova Riegerovih i Erhaticevih instrumenata.

³⁰ Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Ostavština Ladislava Šabana (dalje: OLŠ), lokalitet Ivanska.

³¹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 344/1917.

³² NAZ, NDS, predmetni spis br. 5055/1916.

³³ Zapis evidentiran tijekom pregleda pedalnog pozitivu u crkvi u Cigleni 2012. godine. PZOBKB, lokalitet Ciglena.

³⁴ Za usporedbu, najveća domaća gradionica orgulja, ona Hefererova, u razdoblju od 1918. do 1941. godišnje u prosjeku nije sagradila ni jedne orgulje.

³⁵ »Popravak orgulja u župskoj crkvi u Hlebinama«, *Sveta Cecilija*, god. 14, br. 2–3, Zagreb, 1920., str. 53; Franjo POKAZ, »Ivanić-grad, dne 17. Maja 1928.«, *Sveta Cecilija*, god. 22, sv. 3, Zagreb, 1928., str. 114.

³⁶ Marko ĐURAKIĆ, *Obitelj Erhatic – križevački graditelji orgulja*, katalog izložbe, Križevci, 2015., str. 25.

³⁷ U vrijeme kada Branko st. djeluje u Dalmaciji nije postojala niti jedna domaća orguljarska radionica. Usp: E. ARMANO, *Orgulje*. Prema usmenom iskazu B. Erhatic ml. M. Đurakiću, radionicu je Branko st. u Splitu otvorio tijekom 1934., a zatvorio 1943. godine.

u župnim crkvama u Dubravi,³⁸ Đurđevcu,³⁹ Koprivnici,⁴⁰ Križevcima⁴¹ itd. Brankov sin, Branko ml. nije se aktivno bavio orguljarstvom. S obzirom na to da je izučio zanat uz oca, povremeno je znao otkloniti manji kvar na orguljama.

Jedan od osnovnih razloga postupnog gašenja orguljarske tradicije u obitelji Erhatic svakako je i dolazak komunizma kada se od orguljarstva u Hrvatskoj više nije moglo ili se vrlo teško živjelo. U tim turbulentnim vremenima održavati se uspijevaju zagrebačke gradionice orgulja Heferer te s nešto manjom djelatnošću orguljari Milan Majdak i Filip Antolić Soban.

Orguljarsko djelovanje obitelji Erhatic uz kraće prekide na području Hrvatske pratimo kroz 107 godina (od 1899. do 2006. godine) te možemo zaključiti kako po vremenu djelovanja zauzimaju visoko drugo mjesto, odmah iza gradionice obitelji Heferer, iako ne s takvim intenzitetom.⁴² Cjelovita dosad poznata djelatnost četiriju generacija Erhaticâ navedena je u kronološkom popisu djelatnosti u ovom radu.

7. Tehničke karakteristike orgulja proizašlih iz Erhaticeve gradionice

Prihvaćajući zahtjeve svoga vremena, Erhatici su se tijekom prvog razdoblja samostalnog djelovanja (1899. – 1912.) uspjeli, odmah iza najveće gradionice Heferer, održati kao najtraženiji i najcjenjeniji orguljari u sjevernoj Hrvatskoj. Konstrukcijsko rješenje pronašli su u gradnji tipiziranih orgulja s kombiniranim registrima, tj. gradili su orgulje na jednak način kao i češka gradionica Gebrüder Rieger.⁴³ Takvi tvornički instrumenti doživjeli su veliku popularnost krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a usto su bili i pristupačne cijene. S takvim tipom instrumenata Erhatici su se mogli vrlo dobro upoznati jer su u bližoj okolici Križevaca tada već postojala četiri nova Rigerova instrumenta sagrađena u vremenu od 1895. do 1899. godine.⁴⁴ Posebnost tehničkih karakteristika predstavlja tip kombiniranih registara gdje se jedan niz svirala, njih 66, koristi za opseg klavijature C – f³ u dva srodna registra (npr. *principal 8' i octave 4'*, odnosno *salicional 8' i dolce 4'* itd.).⁴⁵ Orguljarsko-organološkom analizom utvrđeno je kako dio materijala Erhatici nisu izrađivali sami, već su naručivali od gradionice Gebrüder Rieger. Ne treba isključiti mogućnost da su Erhatici možda postavljali orgulje koje su župe naručivale iz spomenute gradionice te su na neki način možda bili njihovi kooperanti.

³⁸ PZOBKB, lokalitet Dubrava.

³⁹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 1775/1970.

⁴⁰ NAZ, NDS, predmetni spis br. 3416/1964.

⁴¹ ŽA Križevci, Liber memorabilium ili spomenica (ljetopis) župe u Križevcima.

⁴² Danas djeluje peta generacija Heferer, no kod njih se tradicija nije prenosila s oca na sina. Više vidi u: E. ARMANO, *Orgulje*.

⁴³ Usporedba tehničkih koncepcija orgulja gradionica Gebrüder Rieger i Erhatic napravljena je tijekom pregleda orguljskog fonda Bjelovarsko-križevačke biskupije.

⁴⁴ Riječ je o orguljama koje su bile sagrađene za župnu crkvu sv. Jurja u Đurđicu, sinagogu i konkatedralu Sv. Križa u Križevcima te kapelu sv. Helene u Svetoj Heleni (Župa Uznesenja Bl. Dj. Marije, Glogovnica). Usp. podatke u: M. ĐURAKIĆ, »Orgulje Bjelovarsko-križevačke«, str. 77, 153, 205; Rieger orgona katalogus, str. 147–150.

⁴⁵ Usporedba tehničkih koncepcija orgulja gradionica Gebrüder Rieger i Erhatic napravljena je tijekom pregleda orguljskog fonda Bjelovarsko-križevačke biskupije.

Za graditeljski opus Erhaticićeve gradionice karakteristična je gradnja orgulja srednjoeurop-skog tipa veličine 5 do 11 registara raspoređenih na jedan do dva manuala i pedal.⁴⁶

Kučišta Erhaticićevih orgulja su dvodijelna, jednostavno oblikovana. U bazi kućišta smješteni su mjevovi. Gornji dio kućišta sastoji se od tri do pet prospektnih polja, a iza prospekta nalaze se dijelovi foničkog ustroja (svirale).

Sl. 2. Sviraonik u Stručecu (manubriji kao sklopke za potiskivanje), foto: M. Đurakić, 2014.

Sl. 3. Sviraonik u Preseki (manubriji kao povlačnice), foto: M. Đurakić, 2020.

Sviraonik orgulja je samostalan te se nalazi ispred kućišta ili je ugrađen u ogradu pjevališta. Izuzetak čine orgulje u Ilovi, gdje se sviraonik nalazi na lijevom boku kućišta. Sam sviraonik je serijski, tvornički izrađen. Klavijatura manuala je također tvorničke izrade, a pedal je po položaju i izvedbi ravan paralelni. Komande registara i pomagala izvedene su kao povlačnice ili sklopke za potiskivanje, a smještene su iznad manualne klavijature.

Registarska i svirna traktura instrumenata sagrađenih do 1906. godine su mehaničke. Na taj su način sagrađene orgulje u Preseki, Carevdaru i Miholcu. Nakon 1906. godine gradionica započinje s gradnjom instrumenata s pneumatskom registarskom i svirnom trakturom. Kod obaju tipova zračnice su s registarskim kancelama i s čunjastim ventilima. Crpeći mijeh je uvijek jednonaborni klinasti, a spremišni plivajući te je sve smješteno u bazi kućišta.

Opseg manuala je C - f³ (54 tipke i 54 tona), a temeljni registar je 8-stopni *principal*.⁴⁷ Svirale cijele ili pak dio velike oktave (C – c⁰) sagrađene su kao niz drvenih poklopljenica, a ostalo su otvorene metalne svirale, koje se osim za 8-stopni *principal* koriste i za registar *octave 4'* i nalaze se u prospektu. Uz njega postoji i 4-stopni registar *principalove* menzure, koji je, kao što je već navedeno, izveden kao kombinirani registar s 8-stopnim *principalom*. Mješanica, odnosno registar, koji Erhaticići nazivaju *mixtura*, građen je od dvaju redova svirala veličine stopa 2 ²/₃' i 2'. Taj registar bi s obzirom na tehničku izvedbu

⁴⁶ Utvrđeno tijekom pregleda Erhaticićevih orgulja od 2012. do 2014. godine.

⁴⁷ Kao iznimku mogli bismo navesti orgulje u župnoj crkvi u Ilovi i kapeli u Stručcu. Tamo je, naime, osnova 8-stopni niz otvorenih konkavnih metalnih svirala koji su nešto uže menzure od *principala*. Erhatici ih naziva *viola*, odnosno *principal*, a zvuče kao *geigen principal*.

ispravnije bilo nazvati *rauschquinte*.⁴⁸ Osim registara iz skupine *principal*, u manualu postoji i jedan 8-stopni registar flautne menzure s poklopljenim sviralama. Kod većih orgulja u Carevdaru i Sigetcu u manualnoj dispoziciji postoji i 16-stopna poklopljenica *bourdon*, koja se kombinirano koristi i za 8-stopni registar *gedeckt*. S obzirom na način izrade i vrstu materijala, u nekim orguljama su to drvene, a u nekima metalne poklopljenice. Svirale su kod nekih orgulja izvedene s dvostrukim labijem (*lieblich gedeckt*), uglavnom kad je riječ o kombinaciji 16-stopnog i 8-stopnog registra. Budući da se u to vrijeme broj kolorističkih 8-stopnih registara postupno povećava, ravnopravno mjesto u manualnoj dispoziciji kao treći 8-stopni registar zauzima uže menzurirani registar iz skupine gudača. Tako uz 8-stopni *principal* i 8-stopnu poklopljenicu postoji i jedan 8-stopni registar uže menzure, *gamba* ili *salicional*. Kod većih orgulja to je registar *gamba*, a kod manjih *salicional*, koji je nešto uže menzure od *gambe*. Svirale velike oktave gudačeg registra također su izvedene u drvu, a imaju postrane brade (*seitenbart*). Kod većih instrumenata u manualu postoje dva gudača registra *gamba* i *salicional* (vidi dispoziciju orgulja u Svetom Petru Orehovcu). U manualnoj dispoziciji redovito postoji i 4-stopni registar koji je kombinirano izveden s registrom *gamba* ili *salicional*. Tada se on naziva *viola 4'* odnosno *dolce 4'*. Konceptija pedalne dispozicije počiva na 16-stopnom registru *subbass*. Iznimka su veće orgulje gdje nalazimo i 8-stopni registar *octavbass* ili *cello*. Razliku između 8-stopnih pedalnih registara orgulja proizašlih iz gradionice Gebrüder Rieger i gradionice Erhatic čini to što kod Erhatic oni nisu sagrađeni kao kombinirani sa 16-stopnim. Iz navedenog možemo zaključiti da su registarske grupe uglavnom zastupljene na 8-stopnim i 4-stopnim registrima.⁴⁹ Postojeće instrumente možemo podijeliti u tri grupe:⁵⁰

a) Orgulje

Najveći dio instrumenata, njih sedam, ulazi u ovu grupu. Ti instrumenti imaju 6–11 registara raspoređenih na jedan do dva manuala i pedal. Pedal ima 1–2 registra i to 16-stopni *subbass* i 8-stopni *octavbass* ili *cello*. Oni su građeni s mehaničkom ili pneumatskom registarskom i svirnom trakturom.

b) Orgulje s ovješanim pedalom

Erhatici su sagrađili tri takva instrumenta. Takav tip građen je za manje prostore. Najveći problem predstavljao je smještaj 16-stopnih pedalnih registra, s obzirom na to da je veličina poklopljenih svirala *subbassa 16'* oko 2500 mm i(li) otvorenih svirala *principalbassa 16'* ili *violonbassa 16'* 5000 mm. Svi postojeći instrumenti sagrađeni su s pneumatskom registarskom i svirnom trakturom.

⁴⁸ Razlika je u tome da *miksture* imaju repeticije, a *rauschquinte* je izgrađen u cijelosti.

⁴⁹ Registarske dispozicije instrumenta navedene su kod lokaliteta. Razlika se može uočiti kod orgulja u katedrali u Bjelovaru i crkvi u Carevdaru. Vidi u: M. ĐURAKIĆ, »Orgulje Bjelovarsko-križevačke«, str. 39, 51.

⁵⁰ S obzirom na tipologiju evidentiranih instrumenata i s obzirom na tehničke i umjetničke karakteristike, u grupe ih je razvrstao autor ovog teksta.

c) *Orgulje bez pedala*

Erhatici su sagradili jedan takav instrument. Riječ je o orguljama koje su sagrađene za župnu crkvu u Ilovi. Premda orgulje imaju manubrij i oznaku za pedalni registar *violonbass 8'*, taj niz svirala u orguljama ne postoji, a ne postoji ni pedalna klavijatura.

8. Nerealizirani projekti

Upravo su nerealizirani projekti uvelike obilježili djelovanje Erhaticeve gradionice. Društvene i političke prilike koje su zahvatile zemlju tijekom Prvoga svjetskog rata donose nestabilnost svim staležima društva, pa samim time i orguljarima čiji je posao usko vezan uz crkvu. Poznato nam je kako je gradionica Josip Erhatic i sin tijekom 1911. i 1912. godine sklopila ugovore za gradnju novih orgulja sa župama u Cirkveni, Peščenici i Štefanju.⁵¹ Niti jedne od tih orgulja Erhatici nisu sagradili. Detaljniji podatci o tehničkim i umjetničkim koncepcijama instrumenata koji su trebali biti sagrađeni nisu poznati. Nešto više se zna jedino o koncepciji orgulja koje su trebale biti sagrađene za cirkvensku župnu crkvu.⁵² Josipu i Viktoru se početkom rata ukazuje prilika za gradnju novih orgulja za župnu crkvu u Cvetlinu, koje također nisu izgrađene, no ovdje krivicu ne možemo pripisati (samo) Erhaticima. S obzirom na stanje u kojem se zemlja tada nalazila, kad je velik broj radnika, uključujući Viktora, bio na raznim bojišnicama, gradionica nije bila u mogućnosti sagraditi i isporučiti orgulje. O tome u jednom pismu Josip izvješćuje župnika u Cvetlinu.⁵³ Sljedeću priliku za gradnju novih orgulja Erhatici, točnije Viktor, dobivaju pet godina kasnije. Tada je potpisan ugovor za gradnju novih orgulja sa župom u Sigecu. Tijek gradnje tih orgulja (kao i cvetlinskih) prati niz nejasnoća, no prema arhivskim spisima možemo zaključiti kako je Viktor tom poslu pristupio neodgovorno i samo ga djelomično dovršio.⁵⁴ Nakon jedanaest godina bio je pred tužbom primoran postaviti orgulje. Djelomično završene orgulje s četiri drvena registra postavio je u crkvu 1931. godine. Kako bi izbjegao daljnju tužbu, morao je snositi troškove za nabavu metalnih svirala. Orgulje je, ugrađivši im metalne svirale, 1935. godine dovršio slovenski orguljar Anton Peržina.⁵⁵ Za jednu gradionicu porazan je podatak da je u tako kratko vrijeme propalo toliko poslova vezanih uz gradnju novih instrumenata,⁵⁶ što je svakako utjecalo na njezinu buduću djelatnost.

9. Opći podatci o orguljama Erhaticeve gradionice

U nastavku teksta navedene su i opisane orgulje abecednim redom po lokalitetima. Na samom početku navedeno je vrijeme gradnje orgulja. Nakon toga slijede tehničke karak-

⁵¹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 1508/1913, 5420/1911 i 399/1912.

⁵² Vidi u: NAZ, NDS, predmetni spis br. 1508/1913.

⁵³ Vidi više u: NAZ, NDS, predmetni spis br. 4846/1916.

⁵⁴ NAZ, NDS, predmetni spis br. 1861/1932.

⁵⁵ *Isto.*

⁵⁶ Ovdje nisu navedeni poslovi koji se odnose na popravke orgulja, a Erhatic ih je iz raznih razloga (najčešće nemara) izgubio.

teristike: broj registara, vrsta registarske i svirne trakture, odnosno prijenosa, svi poznati podatci o popravcima te kad ih je i tko izveo. Navedeno je i stanje u kojima su se te orgulje nalazile tijekom raznih pregleda.

Doneseni podatci ponajviše se baziraju na zapisima koje je autor prikupio tijekom obilaska obrađenih lokaliteta. Osim toga, korišteni su i zapisi Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske koje je radio L. Šaban⁵⁷ te razni podatci iz ostavštine Ladislava Šabana i Alojzija Čunčića.⁵⁸ Podatci su dopunjeni i zapisima iz crkvenih arhiva, bilo da je riječ o župnim arhivima bilo o podatcima iz zapisa kanonskih vizitacija.⁵⁹ Nakon toga opisan je smještaj instrumenta u sakralnom prostoru te smještaj sviraonika. Na samom kraju donešen je opseg manualne i pedalne klavijature te registarska dispozicija sa svim spojevima, kolektivima i pomagalima.

9.1. *Carevdar*⁶⁰

Župna crkva sv. Barbare djevice i mučenice

Orgulje su sagrađene 1905. godine. Imaju devet registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registarska i svirna traktura su mehaničke. Cijena im je bila 2500 kruna. Kolaudirao ih je 16. kolovoza iste godine Vatroslav Kolander. Tom je prilikom ustvrdio kako su orgulje dobro napravljene, a pojedini registri fino intonirani.⁶¹ Iz zapisa u kanonskim vizitacijama iz 1920-ih i 1930-ih godina saznajemo kako su tada bile u dobrom stanju te trebale manje popravke.⁶² Popravljanje su 1946. godine.⁶³ L. Šaban je tijekom pregleda 1974. godine zabilježio kako orgulje nisu u potpunoj funkciji.⁶⁴ Godine 1986. salezijanci Mato i Mijo Prskalo popravili su orgulje te im postavili električno puhalo. Orgulje su ponešto popravljanje i 2001., a ujesen 2018. godine temeljito ih je popravila radionica Harmonija M. Organolog Emin Armano navodi upitnost Erhaticeva autorstva tih orgulja uz navode da stilske karakteristike kućišta te izrada zračnica i foničkog materijala upućuju na rad gradionice Gebrüder Rieger.⁶⁵ S obzirom na određene razlike u izvedbi u odnosu na instrumente gradionice Gebrüder Rieger te arhivske podatke koji upućuju na Erhaticev rad, smatramo da su one ipak djelo Erhaticia. Prema broju registara riječ je o najvećim orguljama s mehaničkom registarskom i svirnom trakturom proizašlim iz gradionice orgulja Josip Erhatic i sin.

⁵⁷ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (dalje: MKIMRH), Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zapisnici popisa orgulja 1972. – 1975.

⁵⁸ PZOBKB: Zapisi Alojzija Čunčića (dalje: ZAČ).

⁵⁹ Treba naglasiti da su zapisi vizitacija od velike vjerodostojnosti kao i predmetni spisi NDS-a vezani uz orgulje na spomenutim lokalitetima.

⁶⁰ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 27. rujna 2018. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Carevdar.

⁶¹ ŽA Carevdar, Knjiga spomenica župne crkve u Carevdaru od 1894. godine.

⁶² Kanonska vizitacija (dalje: KV), dekanat cirkvenski, 1920., 1930. i 1937.

⁶³ PZOBKB: ZAČ, lokalitet Carevdar.

⁶⁴ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Carevdar, 1974.

⁶⁵ E. ARMANO, *Orgulje*, str. 82.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija orgulja

Manual: C - f³

Lieblich gedeckt 16'⁶⁶ (od c⁹), Principal 8', Gedeckt 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4', Mixtura 2 $\frac{2}{3}$ '

Pedal: C - d¹

Subbass 16', Octavbass 8'

Spojevi:

man-ped

Kolektivi:

P, MF, F, FF

9.2. Gornji Dubovec⁶⁷

Župna crkva sv. Margarete djevice i mučenice

Orgulje su sagrađene 1910. godine.⁶⁸ Tijekom pregleda 2012. godine utvrđeno je kako imaju sedam registara raspoređenih na jedan manual i pedal, a izvorno su imale šest registara raspoređenih na jedan manual. Pedal vlastitih svirala nije imao već je trajno bio povezan s manualom. Registarska i svirna traktura su pneumatske. Kada je orguljama ugrađen pedalni 16-stopni registar *subbass*, zasad nam nije poznato. Zapis u kanonskoj vizitaciji iz 1912. godine navodi da su orgulje u dobrom stanju te da su sagrađene troškom župljana i uz potporu Kraljevske zemaljske vlade.⁶⁹ Nedugo nakon što su bile postavljene, popravljao ih je V. Holub.⁷⁰ Popravljanje su i 1930. godine, a posao je tada bio povjeren njihovom graditelju, V. Erhatici.⁷¹ Isti je majstor orgulje popravljao i 1936. godine. Iz troškovnika za popravak saznajemo kako su orgulje tada bile u vrlo lošem stanju, a kao jedan od glavnih razloga stradanja orgulja navedene su štetočine: miševi, moljci i štakori. Popravci su izvedeni dopuštenjem NDS-a.⁷² U zapisima A. Čunčića nalazimo podatak da je M. Majdak dubovačke orgulje popravljao 1940. godine.⁷³ Tijekom pregleda 1974. godine

⁶⁶ Na oznaci piše *bourdon 8'*. Riječ je o nizu drvenih poklopljenih svirala s dvostrukim labijem koje se kombinirano koriste za registar *bourdon 16'* i *gedeckt 8'*. Ispravna oznaka bila bi *lieblich gedeckt 16'*.

⁶⁷ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 12. svibnja 2012. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Gornji Dubovec.

⁶⁸ Mijo LULIĆ, »Dubovac kod Križevaca«, *Sveta Cecilija*, god. 12, br. 1, Zagreb, 1919., str. 17.

⁶⁹ KVP, 144/XV, str. 151.

⁷⁰ M. LULIĆ, »Dubovac kod Križevaca«, str. 17.

⁷¹ Marica VRABEC, *Iz kulture i povijesti kraja dubovečkoga*, Bektinec, 2011., str. 131.

⁷² NAZ, NDS, predmetni spisi br. 5366/1930. i br. 8483/1936.

⁷³ PZOBKB, ZAČ, lokalitet Dubovec.

L. Šaban je zabilježio da su orgulje u potpunosti zapuštene i izvan uporabe,⁷⁴ a isto stanje zabilježeno je i tijekom 2020. godine.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Octave 4', Flöte 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹⁷⁵

Subbass 16'

Spojevi:

sup-man

Kolektivi:

forte

9.3. Gušće⁷⁶

Župna crkva sv. Nikole biskupa

Orgulje su naručene 1907., a postavljene 1908. godine.⁷⁷ Imaju deset registara raspoređenih na dva manuala i pedal. Registarska i svirna traktura su pneumatske. Koštale su 4000 kruna.⁷⁸ Zbog umjetničke vrijednosti tijekom Prvoga svjetskog rata bile su izuzete od rekvizicije.⁷⁹ Zapisi u kanonskim vizitacijama iz 1920-ih i 1930-ih godina navode kako su tada bile u dobrom stanju.⁸⁰ V. Erhatic popravljao ih je 1943. godine.⁸¹ Ponešto su bile popravljene i 1962. godine,⁸² a tko je taj popravak izveo, zasad nam nije poznato. Temeljiti popravak orgulja izveden je 1967. godine, a njega potvrđuje i zapis u kanonskoj vizitaciji iz iste godine.⁸³ Tada ih je popravio B. Erhatic st. Tijekom pregleda 1974. godine L. Šaban je zabilježio da se orgulje nalaze u dobrom stanju.⁸⁴ Tijekom 1980-ih bile su izvan uporabe,⁸⁵ a isto stanje zatečeno je i 2014. godine.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta. Manubriji su smješteni iznad drugog manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh.

⁷⁴ MKIMRH: Zapisnik popisa, lokalitet Gornji Dubovec, 1974.

⁷⁵ Pedalni registar *subbass* dodan je naknadno.

⁷⁶ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 5. rujna 2014. godine. PZOBBK: Zapisnik popisa, lokalitet Gušće.

⁷⁷ NAZ, NDS, predmetni spis br. 4531/1907.

⁷⁸ KV, 18/IX, str. 69.

⁷⁹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 3835/1920.

⁸⁰ KV, dekanat Kostajnica, 1929. i 1937.

⁸¹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 10.396/1943.

⁸² KV, dekanat Jasenovac, 1962.

⁸³ KV, dekanat Jasenovac, 1967.

⁸⁴ MKIMRH: Zapisnik popisa, lokalitet Gušće.

⁸⁵ KV, dekanat Dubica, 1987.

Dispozicija orgulja

I. manual: C – f³*Principal 8', Gedeckt 8', Gamba 8, Octave 4', Viola 4', Mixtura 2 2/3' 3f*II. manual: C – f³*Salicional 8', Dolce 4'*Pedal: C – d¹*Subbass 16', Octavbass 8'*

Spojevi:

II-I, I-ped, II-ped, sup-man

Kolektivi:

*MF, F*9.4. Ilova⁸⁶

Župna crkva Prečistog Srca Marijina

Orgulje bez pedala sagrađene su 1906. godine.⁸⁷ Imaju četiri registra. Registarska i svirna traktura su pneumatske. Jedine su orgulje bez pedalne klavijature i pedalnih registara proizašle iz Erhaticeve gradionice. Riječ je o prvim orguljama gradionice Erhatic sagrađenima s pneumatskim registarskim i svirnim prijenosom. Gradionica Josip Erhatic i sin popravila ih je već 1908., a Stanislav Peruzzi 1911. godine. Josip Liršenički popravljao ih je 1913. i 1915. godine.⁸⁸ Veći popravak orgulja izveden je 1937. godine, a orgulje je tada kolaudirao Franjo Dugan.⁸⁹ Godine 1974. L. Šaban je zabilježio da su orgulje tada bile u dobrom stanju i u uporabi.⁹⁰ Zasad nam nije poznato kada je orguljama ugrađeno električno puhalo, no sasvim sigurno nakon 1974. godine.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik se nalazi na lijevom boku kućišta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³*Bourdon 8', Gamba 8', Flöte 4', Viola 4'*

⁸⁶ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 5. rujna 2014. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Ilova.

⁸⁷ E. ARMANO, *Orgulje*, str. 80.

⁸⁸ ŽA Kutina, Knjiga računa kapele u Ilovi do 1924.

⁸⁹ ŽA Kutina, Blagajnički dnevnik župske crkve te kapela u Ilovi i Goilu, 1924. – 1945.

⁹⁰ MKIMRH: Zapisnik Popisa, lokalitet Ilova, 1973.

9.5. Kalnik⁹¹

Župna crkva sv. Breka biskupa

Orgulje su sagrađene 1908. godine.⁹² Imaju šest registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registaraska i svirna traktura su pneumatske. Koštale su 2000 kruna. Orgulje je 1921. godine popravio V. Erhatic.⁹³ Iz zapisa u kanonskim vizitacijama iz 1927. i 1936. godine saznajemo kako su tada bile u dobrom stanju.⁹⁴ Tijekom pregleda 1974. godine L. Šaban je zabilježio da su orgulje zapuštene te djelomično u uporabi.⁹⁵ Popravku se pristupilo 1977. godine, a on je bio povjeren svećeniku Vjekoslavu Gabudu. Orguljama je tada ugrađeno električno puhalo. B. Erhatic ml. popravio ih je 2006.,⁹⁶ a u rujnu 2020. godine radionica Harmonija M.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

Subbass 16'

Spojevi:

man-ped, sup-man

Kolektivi:

forte

9.6. Miholec⁹⁷

Župna crkva Sv. Mihaela arkandela

Orgulje su bile naručene 1905., a postavljene u travnju 1906. godine. Imale su šest registara raspoređenih na jedan manual. Pedal nije imao vlastitih svirala, već je bio trajno spojen s manualom. Registaraska i svirna traktura bile su mehaničke. Koštale su 2400 kruna. Iz zapisa u Spomenici župe saznajemo da naručitelji nisu bili zadovoljni novosagrađenim instrumentom. Erhatici su umjesto 16-stopnog pedalnog registra *subbass*, ugradili 4-sto-

⁹¹ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 17. ožujka 2012. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Kalnik.

⁹² ŽA Kalnik, Spomen-knjiga župe kalničke 1896.

⁹³ NAZ, NDS, predmetni spis 7732/1921.

⁹⁴ KV, dekanat križevački, 1927. i 1936.

⁹⁵ MKIMRH: Zapisnik popisa, lokalitet Kalnik.

⁹⁶ M. ĐURAKIĆ, »Orgulje Bjelovarsko-križevačke«, str. 141.

⁹⁷ Orgulje nisu orguljarsko-organološki obrađene jer više ne postoje.

pni registar *flöte* u manualu.⁹⁸ Iz zapisa u kanonskim vizitacijama iz 1920-ih i 1930-ih te 1960-ih i 1970-ih godina saznajemo da su tada bile u lošem stanju te da su trebale temeljit popravak.⁹⁹ Tijekom pregleda 1974. godine L. Šaban je zabilježio da su orgulje potpuno zapuštene i izvan uporabe.¹⁰⁰ Budući da su dugo vremena bile izvan uporabe te kako njihov popravak (prema usmenoj predaji) nije bio isplativ, iz župne crkve su izbačene 1976. godine.¹⁰¹ Manji dijelovi orgulja tada su preneseni na tavan župnog dvora.

Orgulje su bile smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je bio ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su bili smješteni iznad manuala. Postojali su jedan crpeći i spremišni mijeh.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Gedeckt 8', Salicional 8', Octave 4', Flöte 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

nema vlastitih svirala

Spojevi:

man-ped

Kolektivi:

forte

Sl. 4. Miholec, izvor: MKIMRH, inv. br. 50330; neg II: 1246, 1974.

⁹⁸ ŽA Miholec, Liber memorabilium Parochiae Miholecensis.

⁹⁹ KV, dekanat križevački, 1927., 1937., 1969. i 1974.

¹⁰⁰ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Miholec, 1974.

¹⁰¹ Usmeno priopćio župnik Krunoslav Detić Marku Đurakiću 2. studenoga 2013. godine u Miholcu.

9.7. Pogančec¹⁰²

Kapela Blažene Djevice Marije Lauretanske, Župa sv. Petra Apostola, Preseka
Orgulje su sagrađene 1906. godine.¹⁰³ Imaju pet registara raspoređenih na jedan manual. Pedal nema vlastitih svirala, već je trajno spojen s manualom. Registaraska i svirna traktura su pneumatske. Orgulje je 1933. godine popravio M. Majdak. Tijekom pregleda 1974. godine L. Šaban je zabilježio da je instrument uvelike devastiran te da njegov popravak nije moguć.¹⁰⁴ Godine 2014. orgulje su također zatečene u devastiranom stanju te im je nedostajao znatan dio foničkog materijala. S obzirom na stanje u kojem se orgulje nalaze, upitno je mogu li se postojeći ostatci uopće proglasiti instrumentom. No, ipak postoji dovoljno supstance da se izvedu restauratorsko-konzervatorski radovi kojima bi se te orgulje vratile u uporabu.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Gedeckt 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

nema vlastitih svirala

Spojevi:

nije moguće utvrditi

Kolektivi:

nije moguće utvrditi

9.8. Preseka¹⁰⁵

Župna crkva sv. Petra Apostola

Orgulje su sagrađene 1903. godine.¹⁰⁶ Imaju šest registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registaraska i svirna traktura su mehaničke. Iz zapisa u kanonskim vizitacijama iz 1927. i 1936. godine saznajemo da su tada bile u dobrom stanju.¹⁰⁷ Zapis u kanonskoj vizitaciji 1974. godine navodi da su orgulje dosta loše,¹⁰⁸ a to potvrđuje i zapis L. Šabana

¹⁰² Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 28. travnja 2012. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Pogančec.

¹⁰³ KL, 1906: 427. i NAZ, NDS, predmetni spis br. 2595/1904.

¹⁰⁴ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Pogančec, 1974.

¹⁰⁵ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 28. travnja 2012. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Preseka.

¹⁰⁶ ŽA Preseka, Spomenica župe Preseka.

¹⁰⁷ KVP, dekanat križevački, 1927. i 1936.

¹⁰⁸ KVP, dekanat križevački, 1974.

iz iste godine.¹⁰⁹ Sredinom 1980-ih orgulje je popravljao Mijo Prskalo. Tada je ugrađeno električno puhalo.¹¹⁰ Tijekom pregleda 2012. godine orgulje su bile u uporabi. Godine 2020. orgulje je popravila radionica Harmonija M.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Flöte 4', Mixtura 2 2/3' 2f

Pedal: C – d¹ (27 tipaka, tonski opseg C – a⁰)

Subbass 16'

Spojevi:

man-ped

Kolektivi:

forte

9.9. Sigetec¹¹¹

Župna crkva sv. Marka Evanđelista

Orgulje su naručene 1920. godine,¹¹² a djelomično završene i na pjevalište crkve postavljene 1931. godine. Imaju jedanaest registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registarska i svirna traktura su pneumatske. Isporučene orgulje imale su samo četiri drvena registra. Orgulje je dovršio te im metalne registre ugradio slovenski orguljar A. Peržina 1935. godine. Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako su tada bile u uporabi.¹¹³ Zapis u kanonskoj vizitaciji iz 1973. godine navodi da su orgulje djelo gradionce Josip Erhatic i Sin te kako ih po potrebi popravlja njegov sin.¹¹⁴ Orgulje su popravljene 1978. godine te im je tada ugrađeno električno puhalo.¹¹⁵ Godine 2012. bile su djelomično u uporabi.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

¹⁰⁹ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Preseka, 1974.

¹¹⁰ Usmeno priopćio župnik Josip Pavetić M. Đurakiću 28. 4. 2012. u Preseki.

¹¹¹ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 28. travnja 2012. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Sigetec.

¹¹² KV, dekanat Virje, 1924.

¹¹³ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Sigetec, 1972.

¹¹⁴ KV, dekanat Virje, 1973.

¹¹⁵ PZOBKB, lokalitet Sigetec.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

*Bourdon 16', Principal 8', Bourdon 8', Gamba 8', Salicional 8', Octave 4', Flöte 4',
Dolce 4', Mixtura 2 2/3' 3f*

Pedal: C – d¹

Subbass 16', Cello 8'

Spojevi:

man-ped

Kolektivi:

P, MF, F, FF

9.10. *Stružec*¹¹⁶

Kapela sv. Katarine, Župa sv. Ane, Osekovo

Orgulje su sagrađene 1908. godine.¹¹⁷ Imaju pet registara. Pedal nema vlastitih svirala već je trajno spojen s manualom. Registaraska i svirna traktura su pneumatske. Orgulje je blagoslovio 20. kolovoza iste godine podarhidakon Franjo Starčić. Župnik je 1957. godine stupio u kontakt s B. Erhaticem st. te je htio da on orgulje popravi, no Stručani su željeli proći jeftinije te su popravak 1958. godine povjerali samoukom orguljašu iz Volodera Ivanu Matijašu. S obzirom na to da on nije bio dorastao poslu, orgulje već sljedeće godine nisu bile u uporabi.¹¹⁸ Tijekom pregleda 2014. godine bile su zapuštene i izvan uporabe.

Orgulje su smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

nema vlastitih svirala

Spojevi:

sup-man

Kolektivi:

forte

¹¹⁶ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 8. rujna 2014. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Stružec.

¹¹⁷ NAZ, NDS, predmetni spis br. 4068/1908.

¹¹⁸ Grupa autora, Župa Sv. Ane Osekovo, Osekovo: Župni ured Osekovo, 1999., str. 144.

9.11. *Sveti Petar Orehovec/Gardinovec*¹¹⁹

Župna crkva sv. Petra Apostola / kapela Srca Isusova i Marijina, Župa Belica

Orgulje su sagrađene 1911. godine. Isprva je bilo dogovoreno da će novosagrađene orgulje imati šest registara raspoređenih na jedan manual i pedal, no kasnije je ipak odlučeno da se orguljama ugradi i 8-stopni manualni registar *gamba*.¹²⁰ Registarska i svirna traktura su pneumatske. Tjedan dana prije Božića 1916. godine župnik je V. Erhaticu ishodio dopust od vojske kako bi mogao doći u Sveti Petar Orehovec popraviti orgulje. Orgulje su tada ugođene i očišćene za svotu od 145 kruna.¹²¹ Viktor je orgulje ponovno popravljao i 1932. godine, a dopuštenje za popravak tada je zatraženo od NDS-a. Priloženi Erhaticev troškovnik pregledao je F. Dugan te je tada NDS, s obzirom na Duganovo pozitivno mišljenje, dopustio popravak. Popravak je trajao dva tjedna, a koštao je 4500 dinara.¹²² Godine 1952. Viktor ponovno popravljao orgulje, ovaj put uz pomoć domaćeg orguljaša Stjepana Tomaka. Zapisi u kanonskim vizitacijama iz 1969. i 1974. godine bilježe kako su ponovno trebale popravak.¹²³ Da se orgulje jedva mogu svirati te da su zapuštene, zabilježio je i tijekom pregleda 1974. godine L. Šaban.¹²⁴ Popravio ih je 1979. godine V. Gabud. Tada je ugrađeno električno puhalo. Prilikom urušavanja zvonika crkve 2001. godine uvelike su stradale i orgulje. Njih su popravila i ponešto pregradila braća Moritz te ih 2012. godine postavila u kapelu Srca Isusova i Srca Marijina u selu Gradinovac (Župa Uznesenja Bl. Dj. Marije, Belica).¹²⁵

Orgulje su bile smještene na središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je bio smješten ispred kućišta. Manubriji su bili smješteni iznad manuala. Postojali su jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija orgulja

Manual: C – f³

Principal 8, Bourdon 8', Gamba 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

Subbass 16'

Spojevi:

man-ped, sup-man

Kolektivi:

forte

¹¹⁹ Orgulje su orguljarsko-organološki obrađene 2. rujna 2014. godine. PZOBKB: Zapisnik popisa, lokalitet Gardinovac.

¹²⁰ Dragutin pl. KUŠEC, Župa u Orehovcu (rukopis prepisan u Župnu spomenicu Župe sv. Petra ap. u Svetom Petru Orehovcu); NAZ, NDS, predmetni spis br. 6304/1910.

¹²¹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 344/1917.

¹²² NAZ, NDS, predmetni spis br. 1146/1933.

¹²³ KVP, dekanat križevački, 1969. i 1974.

¹²⁴ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Sveti Petar Orehovec, 1974.

¹²⁵ Usmeno priopćio vlč. Stjepan Šoštarić M. Đurakiću 2. 9. 2014. godine u Gardinovcu.

10. Valorizacija instrumenata proizašlih iz Erhaticeve gradionice

U cjelokupnom fondu orgulja hrvatskih graditelja Erhaticev opus sasvim sigurno zauzima značajno mjesto. Iz nepoznatog su razloga radovi proizašli iz Erhaticeve gradionice, kao i većina instrumenata nastalih krajem 19. i početkom 20. stoljeća, sve do početka 21. stoljeća bili marginalizirani. Riječ je ponajviše o tvorničkim načinom prema tipiziranim dispozicijama izrađivanim orguljama čeških gradionica Gebrüder Rieger, Jan Tuček i Antonin Mölzer te domaćih S. Dobnika, obitelji Fabing, V. Holub i dr. Jedan od razloga tomu svakako je i činjenica da ti instrumenti, posebice domaćih graditelja, još uvijek nisu u cijelosti orguljarsko-organološki obrađeni.

Gotovo cjelokupan fond orgulja proizašlih iz Erhaticeve gradionice do danas je ostao sačuvan. Pregledom instrumenata na lokalitetima 2012. – 2014., te ponovno 2020. godine, zaključeno je kako se od deset postojećih pet redovito upotrebljavaju,¹²⁶ jedan je u djelomičnoj uporabi,¹²⁷ dok su četiri potpuno zapuštena i izvan uporabe.¹²⁸ Od cjelokupnog orguljskog opusa proizašlog iz Erhaticeve gradionice danas ne postoje jedino orgulje koje su bile sagrađene za župnu crkvu u Miholcu. Orgulje iz župne crkve u Svetom Petru Orehovcu, koje su stradale 2001. godine, obnovila su braća Moritz te ih 2012. godine postavili u kapelu u Gardinovcu. Sagledamo li s kulturološkog aspekta postojanje orgulja u gradovima i okolici u kojima su njihovi graditelji djelovali i s njima bili povezani (u Požegi postoje orgulje V. Holuba, u Šibeniku don Petra Nakića, u Varaždinu Carla Geisslera, u Zagrebu gradionice Heferer itd.), sasvim sigurno možemo inzistirati na činjenici da bi od iznimne važnosti bilo temeljito obnoviti orgulje u župnim crkvama u okolici Križevaca.

Iz Erhaticeva opusa valjalo bi istaknuti orgulje koje se nalaze na trima navedenim lokacijama. One svojim karakteristikama te mogućnostima najbolje predstavljaju malu provincijalnu gradionicu i tip instrumenta koji je prihvatljiv ne samo za liturgijsku nego i koncertnu uporabu komornog tipa.

10.1. Preseka

Prvi su instrument koji je sagrađila gradionica Josip Erhatic i Sin. Jedine su orgulje koje nisu sagrađene po principu kombiniranih registara. Posebnost predstavlja izostavljanje 4-stopnog registra principalove menzure, koji Erhatic nadomješta otvorenim 4-stopnim registrom flautne menzure. To ukazuje kako se znao prilagoditi uvjetima i akustičkim izazovima koje mu je prostor uvjetovao.

10.2. Carevdar¹²⁹

Po broju registara najveći su instrument koji su Erhatici sagrađili s mehaničkom registarskom i svirnom trakturom. Akustički odgovaraju prostoru u kojem su smještene te su osim za liturgijsko pogodne i za komorno muziciranje.

¹²⁶ Orgulje u Carevdaru, Gardinovcu, Ilovi, Kalniku i Preseki.

¹²⁷ Orgulje u Sigetcu.

¹²⁸ Orgulje u G. Dubovcu, Gušću, Pogančecu i Stružecu.

¹²⁹ Orgulje su zaštićene rješenjem Konzervatorskog odjela u Bjelovaru. Broj preventivne zaštite je P-5022.

10.3. Gušće¹³⁰

Najveći su i jedini Erhatićev instrument s registrima raspoređenima na dva manuala i pedal. Kao najznačajniji Erhatićev instrument 1917. godine bio je izuzet od rekvizicije.

11. Kronološki popis djelatnosti (popravci i gradnje)

11.1. Razdoblje: JOSIP ERHATIĆ I SIN (1899. – 1912.)

1899. Križevci, župna crkva Bl. Dj. Marije Žalosne, popravak orgulja

1899. Križevci, župna crkva sv. Ane, popravak orgulja¹³¹

1901. Glogovnica, župna crkva, popravak orgulja¹³²

1901. Vrbovec, župna crkva, popravak orgulja¹³³

1903. Preseka, župna crkva, gradnja orgulja

1904. Bebrina, župna crkva, popravak orgulja¹³⁴

1904. Gornja Stubica, župna crkva, popravak i pregradnja orgulja

1904. Gradec, župna crkva, popravak orgulja¹³⁵

1904. Slavonski Kobaš, župna crkva, popravak orgulja¹³⁶

1904. Slavonski Kobaš, kapela, popravak orgulja¹³⁷

1904. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, ugodba orgulja¹³⁸

1905. Carevdar, župna crkva, gradnja orgulja

1905. Donji Mosti, župna crkva, popravak orgulja¹³⁹

1905. Križevci, župna crkva Bl. Dj. Marije Žalosne, popravak orgulja

1905. Sveta Helena, kapela, popravak orgulja¹⁴⁰

1906. Ilova, župna crkva, gradnja orgulja

1906. Miholec, župna crkva, gradnja orgulja

1906. Pogančec, kapela, gradnja orgulja

1907. Samobor, župna crkva, popravak orgulja¹⁴¹

1907./1908. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, popravak orgulja¹⁴²

1908. Gušće, župna crkva, gradnja orgulja

¹³⁰ Orgulje su zaštićene rješenjem Ministarstva kulture i medija RH. Broj trajne zaštite je Z-4503.

¹³¹ Anđelko KOŠČAK, *Križevci – duhovna baština*, Križevci, 2016., str. 39.

¹³² M. ĐURAKIĆ, »Orgulje Bjelovarsko-križevačke«, str. 89.

¹³³ NAZ, ŽA Vrbovec, *Orgulje župne crkve*, 1901.

¹³⁴ NAZ, NDS, predmetni spis br. 4917/1904.

¹³⁵ ŽA Gradec, *Crkveni računi župe Gradečke 1862./3.*

¹³⁶ NAZ, NDS, predmetni spis br. 4223/1904.

¹³⁷ *Isto.*

¹³⁸ NAZ, NDS, predmetni spis br. 1496/1904.

¹³⁹ ŽA Donji Mosti, *Spomenica župe*.

¹⁴⁰ NAZ, ŽA Glogovnica, *računska knjiga Sv. Vida u Sv. Jeleni*, 1888. – 1945.

¹⁴¹ Milan ZJALIC, »Razno iz Samobora«, *Sveta Cecilija*, god. 22, br. 1, Zagreb, 1928., str. 29.

¹⁴² NAZ, ŽA Sveti Petar Orehovec, *Knjiga računa župne crkve*, 1848. – 1925.

1908. Ilova, župna crkva, popravak orgulja
1908. Kalnik, župna crkva, gradnja orgulja
1908. Močile, župna crkva, popravak orgulja¹⁴³
1908. Stružec, kapela, gradnja orgulja
1910. Gornji Dubovec, župna crkva, gradnja orgulja
1910. Novigrad Podravski, župna crkva, popravak orgulja¹⁴⁴
1911. Čazma, župna crkva, popravak orgulja¹⁴⁵
1911. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, gradnja orgulja

II.2. Razdoblje: VIKTOR ERHATIC (1914. – 1954.)

1912. Lepoglava, župna crkva, popravak orgulja¹⁴⁶
1916. Ivanska, župna crkva, popravak orgulja
1916. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, popravak orgulja
1916. Velika Pisanica, župna crkva, popravak orgulja
1919. Glogovnica, župna crkva, popravak orgulja¹⁴⁷
1919. Gušćerovec, kapela, popravak orgulja¹⁴⁸
1919. Samarica, župna crkva, popravak orgulja¹⁴⁹
1919. Zrinski Topolovac, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁰
1920. Bisag, župna crkva, popravak orgulja¹⁵¹
1920. Hlebine, župna crkva, popravak orgulja¹⁵²
1920. Jastrebarsko, župna crkva, popravak orgulja¹⁵³
1920. Komin, kapela, popravak orgulja¹⁵⁴
1921. Kalnik, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁵
1921. Peteranec, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁶
1921. Vidovec, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁷
1922. Desinić, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁸

¹⁴³ NAZ, NDS, predmetni spis br. 3588/1908.

¹⁴⁴ NAZ, NDS, predmetni spis br. 5718/1910.

¹⁴⁵ NAZ, NDS, predmetni spis br. 2529/1911.

¹⁴⁶ HAZU, OLŠ lokalitet Lepoglava.

¹⁴⁷ NAZ, ŽA Glogovnica, Knjiga računa župne crkve Sv. Marije, 1888. – 1937.

¹⁴⁸ NAZ, NDS, predmetni spis br. 7054/1919.

¹⁴⁹ NAZ, NDS, predmetni spis br. 13.018/1919.

¹⁵⁰ NAZ, NDS, predmetni spis br. 7518/1919.

¹⁵¹ ŽA Bisag: Spomenica župe.

¹⁵² »Popravak orgulja u župskoj crkvi u Hlebinama«, *Sveta Cecilija*, god. 14, br. 2–3, Zagreb, 1920., str. 53.

¹⁵³ M. ĐURAKIĆ, *Orgulje u Jastrebarskom*, Ivanić-Grad, 2015., str. 8.

¹⁵⁴ NAZ, NDS, predmetni spis br. 7771/1920.

¹⁵⁵ NAZ, NDS, predmetni spis br. 7732/1921.

¹⁵⁶ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Peteranec, 1972.

¹⁵⁷ NAZ, NDS, predmetni spis br. 9246/1921.

¹⁵⁸ Radionica Harmonija M: Spis – Desinić.

1922. Gornja Rijeka, župna crkva, popravak orgulja¹⁵⁹
 1922. Koprivnički Ivanec, župna crkva, popravak orgulja¹⁶⁰
 1925. Bizovac, župna crkva, popravak orgulja¹⁶¹
 1925. Ivanić-Grad, župna crkva, popravak orgulja¹⁶²
 1926. Feričanci, župna crkva, popravak orgulja¹⁶³
 1926. Ivanska, župna crkva, popravak orgulja¹⁶⁴
 1926. Vinkovci, župna crkva, popravak orgulja¹⁶⁵
 1928. Ogulin, župna crkva, popravak orgulja¹⁶⁶
 1929. Križevci, sinagoga, popravak orgulja¹⁶⁷
 1929. Križevci, župna crkva Sv. Ane, popravak orgulja¹⁶⁸
 1930. Dubovec, župna crkva, popravak orgulja
 1930. Tomašica, župna crkva, popravak orgulja¹⁶⁹
 1931. Predavac, kapela, popravak orgulja¹⁷⁰
 1931. Sigetec, župna crkva, gradnja orgulja
 1932. Križevci, konkatedrala Sv. Križa, popravak orgulja¹⁷¹
 1932. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, popravak orgulja
 1934. Gušćerovec, kapela, popravak pozitivna¹⁷²
 1935. Velika Trnovitica, župna crkva, popravak orgulja¹⁷³
 1936. Dubovec, župna crkva, popravak orgulja
 1936. Križevci, konkatedrala Sv. Križa, popravak orgulja¹⁷⁴
 1937. Donji Mosti, župna crkva, popravak orgulja¹⁷⁵
 1938. Visoko, župna crkva, popravak orgulja¹⁷⁶
 1940. Nova Rača, župna crkva, popravak orgulja¹⁷⁷

¹⁵⁹ Josip BUTURAC, *Povijest Gornje Rijeke*, Gornja Rijeka, 1979., str. 75.

¹⁶⁰ NAZ, NDS, predmetni spis br. 1348/1923.

¹⁶¹ E. ARMANO, *Orgulje*, str. 101.

¹⁶² F. POKAZ, »Ivanić-grad, dne 17. maja 1928.«, *Sveta Cecilija*, god. 22, 1928., str. 144.

¹⁶³ M. ĐURAKIĆ, *Obitelj Erhatic – križevački graditelji orgulja*, str. 24.

¹⁶⁴ »Popravak orgulja u župskoj crkvi u Ivanjskoj«, *Sveta Cecilija*, god. 21, br. 2, Zagreb, 1927., str. 109.

¹⁶⁵ V. GLOŽIĆ, »Vinkovci dne 17. lipnja 1925.«, *Sveta Cecilija*, god. 19, br. 4, Zagreb, 1925., str. 125.

¹⁶⁶ M. ĐURAKIĆ, *Obitelj Erhatic – križevački graditelji orgulja*, str. 24.

¹⁶⁷ PZOBKB: Predmetni spis – orgulje u Križevcima, Sv. Križ.

¹⁶⁸ ŽA Križevci, Liber memorabilium ili spomenica (ljetopis) župe u Križevcima; »Orgulje u župskoj crkvi sv. Ane u Križevcima«, *Sveta Cecilija*, god. 24, br. 3, Zagreb, 1930., str. 114.

¹⁶⁹ ŽA Tomašica, Protocollum Memorabilium Parochiae Thomaschycensis 1841.

¹⁷⁰ ŽA Rovišće, knjiga računa kapele Sv. Vida.

¹⁷¹ ŽA Križevci, Liber memorabilium ili spomenica (ljetopis) župe u Križevcima.

¹⁷² NAZ, NDS, predmetni spis br. 5096/1934.

¹⁷³ PZOBKB, ZAČ, lokalitet Velika Trnovitica.

¹⁷⁴ NAZ, ŽA Križevci, knjiga računa kapele Sv. Križa 1927. – 1959.

¹⁷⁵ NAZ, NDS, predmetni spis br. 9775/1937.

¹⁷⁶ Umjetnička radionica Heferer: Predmetni spis: Orgulje u Visokom.

¹⁷⁷ *Isti*: Predmetni spis: Orgulje u Novoj Rači.

1940. Samarica, župna crkva, popravak orgulja¹⁷⁸
1941. Šemovec, kapela, popravak orgulja¹⁷⁹
oko 1942. Križevci, konkatedrala Sv. Križa, postavljanje Riegerovih orgulja
oko 1942. Križevci, župna crkva Bl. Dj. Marije Žalosne, postavljanje Riegerovih orgulja
1943. Ciglena, župna crkva, popravak pedalnog pozitiv¹⁸⁰
1943. Gušće, župna crkva, popravak orgulja
1944. Sveta Helena, kapela, popravak orgulja¹⁸¹
1947. Orubica, župna crkva, popravak orgulja¹⁸²
1948. Đurđić, župna crkva, popravak orgulja¹⁸³
1951. Gušćerovec, kapela, popravak pozitiv¹⁸⁴
1952. Sveti Petar Orehovec, župna crkva, popravak orgulja
1953. Križevci, župna crkva Bl. Dj. Marije Žalosne, popravak orgulja¹⁸⁵
1954. Križevci, konkatedrala Sv. Križa, popravak orgulja¹⁸⁶

11.3. BRANKO ERHATIC st.

1933. Dropkovec, kapela, popravak orgulja¹⁸⁷
1934. Dračevica, župna crkva, popravak orgulja¹⁸⁸
1937. Sutivan, župna crkva, popravak orgulja¹⁸⁹
1937. Vrbica, župna crkva, popravak pozitiv¹⁹⁰
1937. Split, katedrala, popravak orgulja¹⁹¹
1938. Split, katedrala, popravak orgulja¹⁹²
1940. Nerežišća, župna crkva, popravak orgulja¹⁹³
1941. Split, katedrala, popravak orgulja¹⁹⁴
1964. Koprivnica, župna crkva, popravak i pregradnja orgulja

¹⁷⁸ PZOBKB: lokalitet Samarica.

¹⁷⁹ Ivica ZVONAR, *Crkva Svetoga Križa u Šemovcima 1832. – 2012.*, Šemovci, 2012.

¹⁸⁰ NAZ, ŽA Ciglena, Blagajnički dnevnik župne crkve, 1908. – 1945.

¹⁸¹ NAZ, ŽA Glogovnica, računska knjiga Sv. Vida u Sv. Jeleni, 1888. – 1945.

¹⁸² MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Orubica, 1973.

¹⁸³ PZOBKB: lokalitet Đurđić.

¹⁸⁴ ŽA Sveti Petar Orehovec, Spomenica župe Orehovec.

¹⁸⁵ NAZ, ŽA Križevci, knjiga računa kapele MB Koruške, 1927. – 1959.

¹⁸⁶ NAZ, ŽA Križevci, knjiga računa kapele Sv. Križa, 1927. – 1959.

¹⁸⁷ NAZ, NDS, predmetni spis br. 3486/1933.

¹⁸⁸ don Ivo BABAROVIĆ, »Popravak orgulja u Dračevici na otoku Braču«, *Sveta Cecilija*, god. 28, br. 5, Zagreb, 1934., str. 153.

¹⁸⁹ don Ivo BABAROVIĆ, »Orgulje i orguljaši u Sutivanu«, *Sveta Cecilija*, god. 32, br. 3, Zagreb, 1938., str. 88.

¹⁹⁰ E. ARMANO, *Orgulje*, str. 90.

¹⁹¹ Miljenko GRGIĆ, »Orgulje Gaetana Zanfrette u splitskoj katedrali«, *Kačić. Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja* (ur. Gabrijel JURIŠIĆ), sv. 41–43, Split, 2009. – 2011., str. 987–1012.

¹⁹² *Isto*.

¹⁹³ don Ivo BABAROVIĆ, »Orgulje u Nerežišću«, *Sveta Cecilija*, god. 37, br. 4–5, Zagreb, 1943., str. 146–147.

¹⁹⁴ M. GRGIĆ, »Orgulje Gaetana Zanfrette u splitskoj katedrali«, 2009. – 2011.

1966. Koprivnički Ivanec, župna crkva, popravak orgulja¹⁹⁵
 1967. Gušće, župna crkva, popravak orgulja
 1969. Križevci, župna crkva Sv. Ane, popravak orgulja¹⁹⁶
 1970. Đurđevac, župna crkva, popravak orgulja
 1973. Dubrava, župna crkva, popravak orgulja
 1973. Đurđić, župna crkva, popravak orgulja¹⁹⁷

11.4. BRANKO ERHATIĆ ml.

2004. Križevci, župna crkva Bl. Dj. Marije Žalosne, popravak orgulja
 2006. Kalnik, župna crkva, popravak orgulja

Za sljedeće lokacije kronološki podatci nisu poznati: Apatovec, kapela, preseljenje i popravak pozitivna¹⁹⁸; Kraljevica, župna crkva, (pre)gradnja ili popravak orgulja?¹⁹⁹; Karlovac/Orahovica, sinagoga / župna crkva, popravak orgulja.²⁰⁰

Zaključak

U ovom radu sistematizirana je i opisana djelatnost obitelji Erhatic, prikazan je presjek njihove djelatnosti od početka do kraja samostalnog djelovanja, točnije od 1899. pa do 2006. godine te povijesni put instrumenata proizašlih iz njihove gradionice. S organološkog stajališta moglo bi se pak postaviti pitanje na koji način i s kakvom kvalitetom su Erhatici gradili, ali i popravljali svoje orgulje. Što se tiče gradnje novih orgulja, očito je da su se vrlo brzo prilagodili i prihvatili način produkcije kakav je u to vrijeme na području Hrvatske, mogli bismo reći, bio prije svega konkurentan, ali i isplativ. Da su željeli pratiti novine i moderne trendove, dokazuje i činjenica da su se odvojili od prijašnjeg poslodavca J. Pettera ili J. Pape, koji su upravo zbog neprilagođavanja novim strujanjima bili primorani zatvoriti gradionice. U prilogu Erhaticеvoj konkurentnosti i kvaliteti svjedoči činjenica da su bili traženi majstori ne samo na području okolice Križevaca nego cijele Hrvatske, što se može vidjeti u kronološkom popisu djelatnosti. O kvaliteti njihovih radova ponajbolje svjedoče i razne pohvale i preporuke u onodobnom katoličkom tisku.²⁰¹ Novosagrađeni instrumenti proizašli iz Erhaticеve gradionice po tipu su manji srednjoeuropski liturgijski instrumenti veličine 6–11 registara raspoređenih na jedan do dva manuala i pedal.

¹⁹⁵ KV, dekanat koprivnički, 1968.

¹⁹⁶ ŽA Križevci, Liber memorabilium ili spomenica (ljetopis) župe u Križevcima.

¹⁹⁷ ŽA Đurđić: Liber memorabilium Parochiae Sti. Georgii mart. in Gjurjic incipit ab anno 1905.

¹⁹⁸ PZOBKB, lokalitet Apatovec.

¹⁹⁹ Usmeno priopćio orguljar Damir Miler M. Đurakiću 20. 8. 2018. godine u Križevcima.

²⁰⁰ Isto.

²⁰¹ Vidi npr.: »Popravak orgulja u župskoj crkvi u Hlebinama«, *Sveta Cecilija*, god. 14, br. 2–3, Zagreb, 1920., str. 53.

SUMMARY

ERHATIC FAMILY – ORGAN BUILDERS FROM KRIŽEVCI

The purpose of this article is to discuss the activities, technical and artistic characteristics, and the historical path of the organs built by members of the Erhatic family. Due to the complexity of the organ structure, the only way to evaluate an instrument is to determine its constructional and technical characteristics. The most relevant information about the historical path of individual organs can be found in the church archives. Therefore, in researching organ-related topics, a methodological approach that includes research into history, technical and artistic characteristics helps not only to better understand organology, but also expands our knowledge of the epoch. Such an approach is also important to conservators because it reveals information valuable for the valorization of the instrument, and such data allow organists to make restoration and conservation adjustments. The Erhatic family certainly marked the whole epoch of organ and church history in Croatia. Four generations of this family have built or repaired at least 60 instruments, which clearly testifies to the quality of their workshop. The discovered data on the activities of the Erhatic family are the result of field and archival research conducted in the period from 2012 to 2020.

KEY WORDS: Erhatic family, Križevci, organs, Carevdar, Gušće, Preseka